

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бёме Я. Аврора, или Утренняя зоря в восхождении / Я. Бёме. - СПб. : Азбука, 2000. - С. 245.
2. Указ. праця. - С. 246.
3. Указ. праця. - С. 11-12.
4. Бердяев Н. А. Царство Духа и царство Кесаря // Дух и реальность / Н. А. Бердяев. - М. : АСТ, Харьков : Фолио, 2006. - С. 585.
5. Бердяев Н. А. Опыт эсхатологической метафизики : Творчество и объективация // Дух и реальность / Н. А. Бердяев. - М. : АСТ, Харьков : Фолио, 2006. - С. 461.
6. Там само.
7. Бердяев Н. А. Смысл творчества : Опыт оправдания человека / Н. А. Бердяев. - М. : ООО "Издательство АСТ" ; Харьков: "Фолио", 2004. - С. 279.
8. Бердяев Н. А. Самопознание / Н. А. Бердяев. - М. : Книга, 1991. - С. 101.
9. Там само.
10. Бердяев Н. А. Философия свободного духа / Н. А. Бердяев. - М. : Республика, 1994. - С. 113.
11. Бердяев Н. А. Истина и откровение / Н. А. Бердяев. - СПб. : Изд-во Русского Христианского гуманитарного института, 1996. - С. 68.
12. Бердяев Н. А. Опыт эсхатологической метафизики : Творчество и объективация // Дух и реальность / Н. А. Бердяев. - М. : АСТ, Харьков : Фолио, 2006. - С. 461.

H. Savonova

ASPECTS OF PERCEPTION CONCEPT "UNGRUND" IN PHILOSOPHICAL STUDIES
M. BERDIAEV

In this article is speaking about the specific of perception the concept "Ungrund" in philosophical studies of M.O.Berdiaev. There is also a comparison of J.Beme's teo-of-centre concept doing on about concept of God's and Freedom's unfoundation. In this article it is analyzed new understanding of concepts of Evil and Good that had composed in N.Berdiaev's philosophy of Freedom. It is ascertained that differentiation of unfoundation Freedom that is main impulse for understanding the whole positiveness of Freedom.

Key words: *Ungrund, the Freedom of Good, the Freedom of Evil, the Freedom of Mega-Absolute, the God-chaos, the God-abuss.*

© Г. Савонова

Надійшла до редакції 23.08.2012

УДК 168.522.001.8

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК СВІТОГЛЯДНИХ ПАРАДИГМ
В ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

ВОЛОДИМИР ФЕДЬ,

*доктор філософських наук, професор кафедри естетики, історії та культури
Донбаського державного педагогічного університету*

У статті теоретично осмислюється взаємозв'язок міфологічної, релігійної та наукової парадигми у витоках української духовності. Робиться висновок про те, що парадигми взаємодіяли на основі взаємодоповнення світоглядних основ, умови якого диктував історичний час.

Ключові слова: *світоглядна парадигма, світоглядна традиція, культуротворчість, буття, язичництво, православ'я.*

Постановка проблеми та стан її вивчення. Становлення сучасної української культурної парадигми неможливе без усвідомлення логіки розвитку та взаємодії універсальних світоглядних парадигм, у контексті яких розвивається українська культура. Проблема парадигми в науці вперше була поставлена Г. Бергманом і набула розвитку у творчості Т. Куна. Питання парадигмалістики культурних форм досліджено сучасними російськими (Н. Бакач, А. Кармін та ін.) і вітчизняними вченими в становленні: мистецьких парадигм та їх змін (Д. Кучерук,

В. Личковах), сучасної світоглядної парадигми (В. Пазенок), медіально-мережевої парадигми (О. Соболю), ціннісних парадигм (С. Уланова).

Проте виокремлені параметри парадигмальної проблематики не досліджувались у взаємообумовленості своїх складових в українському контексті. Авторський підхід полягає в систематизації різноманіття парадигмальної динаміки культури, виходячи з основних типів світогляду, зокрема виділяється міфологічна, релігійна й наукова світоглядна парадигма.

№ 5 (119) вересень-жовтень 2012 р.

У науковій літературі зв'язок названих парадигм досліджений недостатньо, хоча саме розгляд взаємозв'язку і взаємодії парадигм дозволяє подивитись на культуротворчий процес системно й допомагає краще зрозуміти динаміку культури в історичному часі та на сучасному етапі.

Мета статті полягає в дослідженні цього взаємозв'язку в контексті витоків української культури.

Виклад основного матеріалу. Міфологічна парадигма в українській та світовій історії духовності була власне "колискою" світогляду, віддзеркалювалась у релігійних та наукових парадигмах та, при уважному вивченні, утворювала різноманітні імплікації з ними. Спільність міфологічного та релігійного, зокрема християнського, світовідчуття полягає в тому, що, на думку С. С. Аверинцева, "власне християнське віровчення відкриває особливі можливості вторинної міфологізації матеріалу" [1, с. 195]. Міфологічна парадигма також внутрішньо пов'язана з науковою, що може віддзеркалитися, наприклад, в абсолютизації певних наукових положень до рівня їх міфологізації (безмежній та самовідданій вірі в їх цінність), а наукова - із релігійною, зокрема в реалізації принципів та підходів релігійної філософії та ін. Без занурення в подробиці імплікаційної динаміки парадигм залишається очевидним їх внутрішній зв'язок.

З іншого боку, міфологічні, релігійні та наукові світоглядні конструкти мають власне "обличчя" саме через те, що вони виражають відмінні між собою форми ставлення людини до навколишньої дійсності (пізнавальне, гедонічне, практично-утилітарне та ін.) та є своєрідними способами смислового синтезування та впорядкування розрізнених у світогляді етносу подій у єдиний образ, або картину світу. Усе це призводить до різного пояснення ними просторово-часового континууму, зокрема уявлення про циклічний, або історичний час.

Важливу роль у цьому процесі відіграла традиція. Саме традиція несла функцію акумулювання (збереження й передавання) творчої енергії названого смислового синтезу та виражалась як на рівні світоглядних основ обряду, ритуалу, побуту, так й у вимірі їх практичних форм діяльності, зокрема виробленні предметного світу культури. Адже культура, на думку М. О. Булатова і В. Т. Табачковського, розкриваючи свій зв'язок із людською діяльністю, виступає необхідною опосередкованою ланкою в трансформації законів природи та реально перетворюючої практики в принципи свідомості та пізнання, є предметною передумовою пізнавального ставлення. Натомість закономірності практики, предметно-перетворюючого освоєння світу природи відображаються в культурі у вигляді стабільних, традиційних схем колективної діяльності [2, с. 96].

Традиційні схеми колективної діяльності мають світоглядний вимір, який виявляє різні спектри (від епігонства до інновації) динаміки культурних практик історичної традиції. Міфологічні, релігійні та наукові світоглядні й практичні форми буття етносу можна розглядати з позиції експлікації ними принципового способу зв'язку людини і світу. У цьому плані названі форми буття становили собою діалогічну парадигму й через розглянуті вище моделі (людина - світ, людина - людина, людина - культура та ін.) розкривали суттєвий зміст культуротворчого буття.

Міфологічна парадигма рідко постає у вигляді міфу як такого. Ця парадигма може розвиватися у

формі язичницької, християнської парадигми, а також у політиці, ідеології як вимірів міфотворчості. Міф може нести конструктивні та деструктивні елементи культуротворчості. Він виконує свою культурну місію лише тоді, коли сприяє розвитку людини, як це було в його витках, та виступає деструктивним, коли утверджує парадигму жорстокості та насилля. У ХХ ст. у "радянський" період український етнос часто потрапляв у полон догматичної парадигми мислення, яка по суті була міфологічною: вона міфологізувала окремі світоглядні ідеї. Хоча не можна заперечувати й очевидних здобутків радянської культури. Те саме відбувається й сьогодні, коли відбувається міфологізація окремих сторінок української історії, а здобутки в практичних кроках щодо проголошеної незалежності залишаються скромними.

Окрім міфологічної та релігійної парадигми, в українській історії можна виділити наукову парадигму, яка (якщо її розуміти як розвиток природничих наук) не існувала в "чистому" вигляді до ХІХ ст. і мала більш стабільний розвиток у ХХ ст. Її історичні початки пов'язані насамперед із релігійною парадигмою.

До зародження наукової парадигми мають бешпосереднє відношення еретики, які критикували схоластично-догматичному світогляду протидіяв також гуманістичний світогляд, виникнення якого в Україні пов'язують з іменами згадуваних вище Павла Русина, Луки із Русі, Станіслава Оріховського, до яких можна додати Юрія Дрогобича (1450 - 1494). І тим не менш гуманізму як широкого культурного явища на Україні в цей час не було. Названі гуманісти були відділені від загальнонародного рівня дверима університетів та братських шкіл, із яких їх учення майже не виходило.

Згодом, через століття, з'являється Києво-Могилянська колегія (1632 - 1659), а пізніше, на її основі - Києво-Могилянська академія (1659 - 1817). Але це суттєво не вплинуло на становлення української наукової парадигми, яка в Західній Європі розвивалась швидкими темпами. І хоча в Академії в цілому формувалась філософська думка слов'янського світу, зокрема через діяльність Й. Кононовича-Горбацького, І. Гізеля, Ф. Прокоповича, Г. Сковороди, М. Ломоносова та ін., усе-таки в цей час наукові знання (відповідно до традицій Київської Русі) поєднувались із релігійними та в практичному вимірі мали виразний етичний зміст. З іншого боку, Академія існувала при польському та російському правліннях, і це наклало свій відбиток на полікультурність та на вивчення різних мов, зокрема на "слов'янську", українську літературну, грецьку, латину, польську, російську французьку, німецьку та старогрецьку. У цьому плані можна наголосити не тільки на духовних впливах на Київ, а й на культурних впливах Києва, унаслідок чого в другій половині ХVІІ - на початку ХVІІІ ст. Москва стала його "літературною філією".

Саме в середині ХVІІ ст. відбулося політичне та економічне об'єднання України та Росії, яке призвело до неоднозначності об'єднання культурно-духовних основ та чисельних конфліктів культур, закріплених в історичній пам'яті представників цих народів. Збільшується полікультурна динаміка, яка накладала відбиток на формування історичної, естетичної та моральної свідомості нашого народу,

відображалась у культурних практиках. Багатонаціональний склад населення України та відсутність у ньому чіткого розподілу на міське та сільське, багатокладність економічних відносин та широкі торговельні й культурні зв'язки зі східними й західними країнами виступають визначальними факторами історичного становлення та розвитку української культури. Світоглядні форми українського етносу неодноразово перетиналися зі світоглядом близьких (російського, білоруського, польського, литовського, румунського, болгарського й ін.) та далеких (грецького, німецького, італійського та ін.) народів, стояли на перехресті західноєвропейської та арабо-мусульманської традиції.

Проте наукові знання цього часу ще не утворили парадигмального рівня проектування культуротворчого буття, вони органічно були поєднані з релігією і міфом. Показовим прикладом виступає творчість Г. Сковороди, який мандрував не тільки землями Вітчизни, а бував і в Західній Європі, тому якоюсь мірою зазнав її впливів (наприклад Б. Паскаля). Звернемось до ідей, які мали світоглядне значення для становлення українського етносу. У монографії Л. А. Софронової "Три світи Григорія Сковороди" виділяється міфологічний аспект сквородинських творів, розроблений у термінах смислових опозицій, культурних кодів, концептів та художніх дефініцій. Автор виділяє опозиції: сакральне/світське, істинне/хибне, нове/старе, світло/темрява, видиме/невидиме, внутрішнє/зовнішнє, таємне/явне, плоть/дух, життя/смерть, час/вічність, високе/низьке, ліве/праве, солодке/гірке, чисте/брудне, важке/легке, потрібне/не потрібне, язичництво/християнство [3, с. 447]. Можна зазначити, що ці смислові опозиції мають дуалістичний зміст і засвідчують *синтез парадигм*, насамперед міфологічної та релігійної. Важливо й те, що смислові опозиції середньовічного "верх - низ" (високе/низьке, сакральне/світське, світло/темрява, видиме/невидиме, плоть/дух та ін.) мають тенденцію до втрати своєї "категоричності" та парадоксальним чином можуть тлумачитися в соціальному вимірі відродженського "ліве - праве": істинне/хибне, нове/старе, таємне/явне, життя/смерть, час/вічність, солодке/гірке, чисте/брудне, важке/легке, потрібне/непотрібне та ін. З огляду на вчення про дві натури, видиму та невидиму, можна виділити ключовий принцип об'єднання виділених нами двох типів смислових опозицій. Видима натура належить до зовнішнього, а невидима (Бог) - до внутрішнього, отже, це опозиційний принцип "зовнішнє - внутрішнє".

Звернемось до іншого вчення Г. Сковороди. Учення про нерівну рівність також ґрунтується на взаємозв'язку внутрішнього та зовнішнього, воно розкриває суттєві елементи барокової світоглядної специфіки через моделювання таких образів і символів, які відносяться і до міфологічної, і до релігійної парадигми. Уже зазначалося, що вода (як і вогонь) у язичництві та християнстві має очищувальну силу, напевно, тому Г. Сковорода звертається до води як символу Бога, джерела божественної чистоти та благодаті.

Якщо символ води є типовим символом язичництва, який використало християнство, то виноград є типовим символом християнства. Виноградна лоза, як і вода, в'ється та чимось нагадує струмок, вони виступають важливими засобами зв'язку Бога й людини через таїнство причастя. Важливо й те, що

засоби ці божественного походження, тобто Бог Сам є засобом зв'язку, Він перебуває в людині. При цьому за напрямком цей зв'язок - комунікативний (односпрямований), а не діалогічний. Людина (чаша та чаші) тут повністю залежить від Бога (фонтан-джерело та вода). Можна відмітити й те, що третій світ Г. Сковороди тут є і світом символів, і світом Бога, і людини.

Окрім того, з огляду на вищеозначене можна виділити такі світоглядні ідеї: просторово-часовий модус Бога й людини збігаються; відбувається зв'язок людини з Богом та постійний вплив Бога на людину; Бог-фонтан змінює погляд людини на уставлені речі; поєднання різних символів (язичницьких та християнських) призводить до появи синтетичного елемента - *емблематичного образу* як відображення змістовних зв'язків цих символів, що мають дефініційну наукову форму; накладання принципу внутрішнього на зовнішнє. Виходячи з інших творів Г. Сковороди, до цих положень можемо додати такі ідеї-конструкти, які відіграють світоглядну роль у бутті людини, визначаючи його, це - любов, віра, щастя.

Антеїстична світоглядна традиція впливає з практичної діяльності українського етносу - господарювання на землі наших пращурів, починаючи ще з трипільців. У той час міфологічна парадигма у своїх витоках була домінуючим принципом проектування культуротворчого буття. Парадигма розкривала та сакралізувала духовний зв'язок людини та землі (людини й світу), на якій вона мешкає і яка її годує. Антеїстична світоглядна традиція праукраїнства ґрунтується на органічному зв'язку людини із землею як образом "нижнього" світу, у якому відбувається та здійснюється "верхній" світ солярних божеств. У русичів Сонце було творінням Лади і Сварога, опікунами Сонця називали Ярила, Семирилла, Коляду, згодом Хорса та Дажбога. Світоглядний зв'язок "Земля - Сонце" опосередкувався в результаті людської праці, а поєднання та перевернення "низу" і "верху" характерне для язичницької парадигми.

У межах кордоцентричної світоглядної традиції (як і в антеїстичній) відбувається осмислення зв'язку людини зі світом на засадах більш почуттєвого, емоційного, ніж розумового переживання подій цього світу. Проте образом центру переживання була вже не Земля, а Серце як духовно-творча, пізнавально-генеруюча сила в естетичній та релігійно-етичній свідомості людини. Кордоцентрична традиція світосприйняття виникає на основі етнотеїстичного (єдиного) трансцендентального божественного джерела, що обумовлює поділ світу на "низ" і "верх", які були в православній традиції, на відміну від католицької, взаємопов'язаними, а в українській Бог перебував у серці людини (Г. Сковорода, П. Юркевич та ін.).

Софійна світоглядна традиція зародилась у межах релігійної парадигми насамперед як Божеська мудрість, передана в Слові (Святому Письмі), як спроба осмислення зв'язку людини й світу на засадах усвідомлення Божественної першопричини виникнення та існування як людини, так і світу. Проте становлення наукової парадигми в XIX ст. передбачало новий зміст поняття "мудрість", який пов'язувався вже не стільки з Божественними, скільки з природничо-науковими, еволюційними закономірностями взаємодії людини й світу, яка відбувається на раціоналістичних засадах.

Західноєвропейська наука в українському контексті набувала нових культуротворчих імпульсів

розвитку. Специфіка світоглядних впливів полягала в тому, що західноєвропейські віяння та впливи сприймалися не однозначно на західноукраїнських та східноукраїнських землях. Якщо на західних землях України він (розвиток) сприймався та вироблявся способи його адаптації для національної творчості, то на сході цей вплив сприймався критично через історичний вплив Росії.

З іншого боку, український етнос у цілому не схилився до раціональних основ, саме тому по суті ірраціональна західноєвропейська модерна традиція була сприйнята та розвинута в національних виразах. Український етнос унаслідок іраціональних конструктів культуротворчого буття відображав алогічний зміст української історії та української людини, показував антеїстичну та кордоцентричну специфіку буття. Саме тому інтенції українського духу осмислювалися у формі такого ірраціонального напрямку, як екзистенціалізм. Екзистенціальне світовідчуття української людини, як і попередні світоглядні конструкти (антеїзм, кордоцентризм), виражали її почуттєво-іраціональне ставлення до навколишнього світу. При цьому екзистенціальний світогляд розуміється нами значно ширше одностороннього філософського напрямку, він виступає своєрідною моделлю синтезу провідних тенденцій світогляду української культури як ХХ ст., так і історії її розвитку.

Важливим для розуміння світоглядних форм буття українського етносу, які розвивалися у межах наукової парадигми, є загальнотеоретичне положення українських дослідників, згідно з яким світоглядні орієнтири етносу характеризуються "амбіпотенційністю", яка визначається "...не тільки тим, що орієнтує, спрямовує, володарює, а й тим, що є ранимим, гостро чутливим, підвладним" [4, с. 3]. Отже, після події "зустрічі" та "розуміння" іншої етнокультурної традиції представники українського етносу могли переживати не тільки настрої оптимізму та доброзичливості, але й нерідко відчуття ворожості, пригнобленості, непримиримості, тотальності, відчаю. Й останнє мало таке саме відображення у світогляді, як і перше.

У контексті названих положень можна виділити взаємопов'язані форми буття, які, з огляду на трагічні історичні події (війни, відсутність державності та розкол на дві частини, згодом голодомори, тоталітаризм та ін.), відіграли провідну роль у формуванні світогляду українського етносу, зокрема "філософію серця" - як кордоцентризм, "любов до природи" - як антеїзм, софійність, цінування слова - як моделі світу. Ці форми буття спираються як на раціональні, так і на ірраціональні принципи, проте останні переважають та виступають конструктами моделювання українського буття. Вони є своєрідною ірраціональною відповіддю на усвідомлення ірраціональних основ буття.

У принципі це не означає, що не існувало раціональної традиції, яка також була основною у формуванні та розвитку наукової парадигми, просто вона, на нашу думку, усе-таки поступалася історичним і сучасним світоглядним традиціям ірраціоналізму. Якщо християнська парадигма не може остаточно "порвати" з міфологічною, то наукова парадигма, "відштовхуючись" від міфологічної та релігійної, завжди зберігає з ними духовний зв'язок.

Якщо міфологія в просторово-часовому модусі розвивалася як часова зміна матерії (або певного

простору) у ритмі циклічності, із поверненням у минуле, природні ритми опосередковувалися в календарно-обрядових святах, а релігія, наслідуючи цю ідею, додавала до неї фактор історичності й кінченності цього простору, то наука намагається віднайти об'єктивні чинники нескінченності або, навпаки, кінченності матерії і простору. При цьому час може змінюватися, і цей процес залежить не тільки від суб'єктивної свідомості людини, а й від об'єктивної, що було доведено за допомогою точних наук, насамперед, ейнштейнської фізики.

Напевно, кожний культурний тип має своєрідну швидкість та ритміку часового плину, опосередковану у світогляді та практиці. У західній культурі та її цивілізаційних формах плин часу протікає більш динамічно, ніж на Сході, часова ритміка простору відрізняється. Можливо, такі світоглядні традиції української наукової парадигми як кордоцентризм, антеїзм, софійність з'явилися унаслідок **поєднання "східного" та "західного" часу**. При цьому антеїзм як духовний зв'язок людини з природою (землею), з огляду на циклічність природних процесів, більше тяжіє до міфологічної парадигми, кордоцентризм - до релігійної ("Бог перебуває в серці" Г. Сквороди), а софійна форма буття українського етносу стояла біля витоків релігійної парадигми та слугувала за основу наукової парадигми. Якщо перші дві форми ґрунтуються на ірраціональних принципах моделювання, то наукова схилиється до раціональних основ.

Проте вже на початку ХХ ст. відбувається переосмислення цих основ, зокрема, критикується раціоналізм та усвідомлюється науковий світогляд як одна з багатьох світоглядних парадигм. Своєрідним наслідком названих тенденцій став проект глобалізації як найефективнішої форми буття етносів у полікультурному світі. Але він має багато не розв'язаних на сьогодні проблем, а тому ще не може вважатися ефективною моделлю буття етносу у світі.

Висновки

Таким чином, світоглядні парадигми виступають основоположними принципами побудови просторово-часової моделі буття, які пройшли інваріантом усю історію, а тому набули універсального характеру. Вони можуть накладатися на національну специфіку буття етносів та набувати при цьому нових своєрідних рис. Зокрема, можна зробити висновок про те, що міфологічна парадигма в українському типі культури була провідним принципом моделювання буття та мала відображення в релігійній (зокрема двовір'я) та науковій парадигмах.

Міфологічна (язичницька), релігійна (християнська) та наукова парадигми взаємодіяли на основі взаємодоповнення світоглядних основ, умови якого диктував історичний час. Якщо простір є зовнішньою формою вияву культуротворчого буття, то час є внутрішньою зміною цієї форми в контексті різних світоглядних парадигм, у яких можна виділити домінуючі принципи зміни цього простору. У контексті міфологічної парадигми можна виділити циклічний принцип, релігійної - поєднання принципів циклічності та лінійності, а в контексті наукової парадигми домінуючим був принцип лінійності.

Якщо буття європейського культурно-історичного типу ґрунтується на виробленні світоглядних традицій раціоналізму та емпіризму, то українського типу культури - більше на виробленні ірраціоналістичних

традицій, зокрема антеїстичних, кордоцентричних та екзистенціальних.

Язичницька й християнсько-православна парадигми схиляються до традиції як найбільш конструктивного елемента моделювання, а наука намагається, з одного боку, виявити інноваційний, креативний потенціал традиції, а з іншого, прагне відійти від усталених світоглядних форм традиції.

Якщо язичницька парадигма може розглядатись як світоглядно-практичний спосіб адаптації людського начала до умов конкретного просторово-часового природного середовища, що відбувалось на засадах гармонії, а християнська парадигма розвиває цю думку, адже Бог створив світ прекрасним і "розумним", то наукова парадигма виникає з необхідності видозміни природного світу залежно від зростаючих потреб людства й адаптації людини не до

природи як такої (оскільки людина вже стала відносно незалежною від природних стихій), а до її опосередкованої ланки зв'язку - соціокультурного середовища.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Аверинцев С. С. София-Логос : словарь / С. С. Аверинцев. - К. : Дух і Літера, 2001. - 450 с.
2. Булатов М. А. Категории философии и категории культуры / М. А. Булатов, В. Т. Табачковский. - К. : Наук. думка, 1983. - 343 с.
3. Софронова Л. А. Три мира Григория Сковороды / Л. А. Софронова. - М. : Индик, 2002. - 464 с.
4. Лук'янець В. С. Світоглядні імплікації науки / В. С. Лук'янець, О. М. Кравченко, Л. В. Озадовська. - К. : ПАРАПАН, 2004. - 408 с.

V. Fed'

THE INTERCONNECTION OF IDEOLOGICAL PARADIGMS IN THE HISTORY OF UKRAINIAN CULTURE

The article is devoted to theoretical consideration of interconnections of the mythological, religious and scientific paradigms in the origins of Ukrainian spirituality. Author came to conclusion that the paradigms interacted on the basis of complementarity of the philosophical foundation, conditions of which were dictated by historical time.

Key words: ideological paradigm, philosophical tradition, culture creation, existence, paganism, Orthodoxy.

© В. Федь

Надійшла до редакції 15.08.2012

УДК 296.67

ПРОБЛЕМА ТЕОДИЦЕЇ В ХАСИДИЗМІ XVIII СТОЛІТТЯ

ВІКТОРІЯ ФУРКАЛО,

кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії та суспільствознавства
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

Статтю присвячено особливостям теодицеї в хасидизмі XVIII століття. Проаналізовано еволюцію проблеми від старосєврейських міфів до ортодоксального іудаїзму. Установлені особливості хасидської теодицеї: антропоцентризм, есхатологізм, діалектичність, містицизм й одночасно із цим: відсутність діалогу з Божественним (монологізм).

Ключові слова: іудаїзм, теодицея, антропоцентризм, есхатологія, справедливість, космоцентризм, хасидизм.

Постановка проблеми. В умовах «скасування метафізики» виникає аксіологічний вакуум, який призводить світ до антропологічної й культурної кризи, тому звернення до проблеми теодицеї є допоміжним фактором у духовному відродженні. За словами відомого поета-символіста А. Белого: «Культура - це Теодицея, яка поєднує в собі Антроподицею з Космодицеєю [4, с. 3]». Таким чином, культура шукає свого виправдання, свого втраченого смислу, своєї правди в людині.

Що ж до сфери застосування теодицеї - філософії

хасидизму, ми можемо стверджувати, що тема є малодослідженою (про що свідчить практично повна відсутність спеціальних досліджень) і перспективною для наукових розробок. Певна закритість окресленої тематики для української філософії ще раз підкреслює всю важливість звернення до проблеми. Отриманий результат свідчить про констатацію тих духовних чинників, які важливі не тільки безпосередньо для хасидизму, але й примушують замислитись сучасну людину, яка обирає прагматичний шлях свого існування.